

Γιώργος Σταμάτης

Το Attac για το θάνατο του James Tobin

Διαβάσαμε στον Τύπο την «Κοινή ανακοίνωση των κινημάτων Attac από όλο τον κόσμο για το θάνατο του James Tobin» (δες, π.χ., *Εποχή*, 17 Μαρτίου 2002, σ. 14). Η ανακοίνωση αυτή παρουσιάζει, όπως θα δούμε, από μια ορισμένη άποψη, εξαιρετικό ενδιαφέρον. Επιπλέον, μας δίνει τη δυνατότητα να πούμε δυο λόγια για το Attac, το φόρο Tobin και τη σχέση του Attac με τον James Tobin.

Ως γνωστόν, το Attac είναι ένα, αν όχι αποκλειστικά, ωστόσο κυρίως από αριστερούς συγκροτούμενο πολιτικό κίνημα, μοναδικός σκοπός του οποίου είναι η προώθηση της επιβολής του φόρου Tobin παγκοσμίως. Ο φόρος Tobin είναι ένας φόρος επί συναλλαγματικών συναλλαγών.

Γιατί η επιβολή ενός τέτοιου φόρου παγκοσμίως πρέπει να αποτελεί επιδίωξη της Αριστεράς αποτελεί ένα ερώτημα, στο οποίο το Attac θα όφειλε να δώσει μια απάντηση. Ωστόσο, το Attac φαίνεται να επιθυμεί όχι τη φορολογία των συναλλαγματικών συναλλαγών γενικώς, αλλά τη «φορολογία των κερδοσκοπικών κινήσεων στις αγορές συναλλάγματος» («Κοινή ανακοίνωση κ.λπ.»). Αλλ' ακόμη κι αν ήταν δυνατόν, στα κράτη που θα επέβαλαν και στις εφορίες τους που θα είχαν να διαπιστώσουν και να εισπράξουν αυτό το φόρο, να διακρίνουν τις κερδοσκοπικές από τις μη κερδοσκοπικές κινήσεις στην αγορά συναλλάγματος – ακόμη και τότε το ερώτημα, ελαφρώς μεταβλημένο, θα παρέμενε: Από

πότε ανήκει στις επιδιώξεις της Αριστεράς η υπό τη μορφή πρόσθετης φορολογίας τιμωρία εκείνων των συναλλασσόμενων στην αγορά συναλλάγματος, οι οποίοι συναλλάσσόμενοι κερδοσκοπούν; Κι αν ανήκει, τότε γιατί να μην τιμωρήσουμε υπό τη μορφή πρόσθετης φορολογίας και εκείνους, οι οποίοι συναλλάσσόμενοι στο χρηματιστήριο αξιών ή στο χρηματιστήριο εμπορευμάτων κερδοσκοπούν;

Αλλ' ούτε και σ' αυτό το ερώτημα δίνει το Attac μια απάντηση, πιθανόν επειδή ίσως δεν θέλει να τιμωρήσει κανέναν με το φόρο Tobin, αλλά, όπως λέει, με τα έσοδα αυτού του φόρου να βοηθήσει τους φτωχούς του Τρίτου Κόσμου. Δεν θα ακούσε όμως τότε, αντί να απαιτεί από τις κυβερνήσεις την επιβολή του φόρου Tobin, να απαιτούσε από αυτές αύξηση της βοήθειας προς τον Τρίτο Κόσμο, αφήνοντας τις ίδιες τις κυβερνήσεις να επιλέξουν τον τρόπο με τον οποίο θα χρηματοδοτούσαν την αύξηση αυτής της βοήθειας; Μόνο οι αδαείς εξαγορεύονται ορισμένες δημόσιες δαπάνες από τα έσοδα ορισμένων φόρων ή, αντιστρόφως, συναρτούν τα έσοδα ορισμένων φόρων με ορισμένες δημόσιες δαπάνες.

Θα αντέτεινε ίσως κανείς ότι το Attac με το φόρο Tobin δεν επιθυμεί να «τιμωρήσει» τις κερδοσκοπικές συναλλαγματικές συναλλαγές, αλλά να τις περιορίσει. Γιατί όμως η Αριστερά να πρέπει να θέλει να περιοριστούν αυτές οι συναλλαγές; Αλλ' έστω ότι όφειλε να το θέλει. Ας δούμε τότε, τι θα επιτύγχανε ένας φόρος Tobin. Θα αύξανε το κόστος των συναλλαγματικών συναλλαγών και συνεπώς θα τις περιορίζε σε αντιστοιχία με την αύξηση αυτού του κόστους. Θα περιορίζε όμως όλες τις συναλλαγματικές συναλλαγές και όχι μόνο τις κερδοσκοπικές – αφού, λόγω του ότι η διάκριση μεταξύ κερδοσκοπικών και μη κερδο-

σκοπικών συναλλαγματικών συναλλαγών είναι, αν όχι αδύνατη, άκρως δυσχερής, ο φόρος Tobin θα επιβαλλόταν κατ' ανάγκην σε όλες αδιακρίτως. Και το σημαντικότερο: Θα περιορίζε σημαντικά ελάχιστα τις σημαντικότερα πιο κερδοφόρες κερδοσκοπικές συναλλαγματικές συναλλαγές.

Αλλ' ακόμη κι αν ήταν δυνατόν ο φόρος Tobin να επιβληθεί και επιβαλλόταν μόνο στις κερδοσκοπικές συναλλαγματικές συναλλαγές, η επιβολή του δεν θα είχε και πολύ νόημα. Κι αυτό, επειδή ο φόρος Tobin, λόγω του ότι ο φορολογικός του συντελεστής θα ήταν ενιαίος και κοντοπρόθεσμα τουλάχιστον αμετάβλητος, θα έθιγε ως προς το χρόνο, το νόμισμα και το ύψος των συναλλαγματικών συναλλαγών όλες αυτές τις συναλλαγές εξίσου και όχι επιλεκτικά εκείνες, οι οποίες αναμένεται να προκαλέσουν αναταραχές στην αγορά συναλλάγματος.

Το Attac δεν έχει βέβαια κατά νου την αποτροπή τέτοιων αναταραχών. Ωστόσο, ο φόρος Tobin, τον οποίο προτείνει, θα είχε νόημα, εάν συνέβαλε στην αποτροπή ή στην απάλυνση τέτοιων αναταραχών. Οι Κεντρικές Τράπεζες χρησιμοποίησαν κατά την περίοδο του Bretton Woods και μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '70 του περασμένου αιώνα ένα αρκετά αποτελεσματικό εργαλείο για την αποτροπή ορισμένων συναλλαγματικών συναλλαγών: Επέβαλαν στους ημεδαπούς αγοραστές του συναλλάγματος, την εισαγωγή του οποίου ήθελαν να δυσχεράνουν ή και να αποτρέψουν, να καταθέτουν άτοκα σ' αυτές τις ίδιες ένα υποπολλαπλάσιο ή, ορισμένες φορές, ένα πολλαπλάσιο της αξίας του εισαχθέντος συναλλάγματος. Αν το Attac ήθελε να δυσχεράνει ή να εμποδίσει τις κερδοσκοπικές συναλλαγματικές συναλλαγές και δη εκείνες, για τις οποίες αναμένεται ότι θα προκαλέσουν αναταραχές, θα μπορούσε να προτείνει την

επανενεργοποίηση αυτού του εργαλείου. Το αίτημα για την επαναχρησιμοποίηση αυτού του εργαλείου προς αποφυγήν αναταραχών στις αγορές συναλλάγματος ηχεί όμως τεχνοκρατικό κι όχι τόσο προοδευτικό όσο ο φόρος Tobin. Άλλωστε, και να ετιθέτο, μόνο γέλωτες θα προκαλούσε – όχι μόνο επειδή θα συνιστούσε ανοσιούρηγμα κατά της ελεύθερης και ανοιχτής αγοράς συναλλάγματος, αλλά και επειδή, στη σημερινή εποχή των ελευθέρως κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών, η χρήση αυτού του εργαλείου θα επέφερε συντομότητα ό,τι όφειλε να αποτρέψει, δηλαδή μια πτώση της ισοτιμίας του εθνικού νομίσματος μετρημένης σε ξένο νόμισμα. Όχι ότι το αίτημα του Attac για την επιβολή του φόρου Tobin δεν προκαλεί θυμηδία στους κρατούντες. Διότι, για να επιβληθεί ένας τέτοιος φόρος, θα έπρεπε να επιβληθεί ταυτόχρονα από όλες ανεξαιρέτως τις χώρες. Κάποιοι όμως δεν θα τον εισήγαγαν, για να αποκοιμίσουν έτσι τα εννόητα σχετικά όχι και τόσο ασήμαντα οφέλη. Αλλ' έστω ότι δεν υφίστατο αυτή η μικρή δυσκολία. Για ποιο λόγο, ακόμη κι αν ο φόρος Tobin ήταν δυνατόν να επιβληθεί ταυτόχρονα από όλες ανεξαιρέτως τις χώρες, οι κρατούντες να τον εισήγαγαν; Για ποιο λόγο να εισήγαγαν ένα φόρο, ο οποίος θα αύξανε το κόστος των συναλλαγματικών συναλλαγών τους χωρίς να τους αποφέρει κανένα όφελος;

Ωστόσο, οι κρατούντες, ενώ διασκαδάζουν ασφαλώς κατ' ιδίαν με το αίτημα του Attac για την επιβολή ενός φόρου Tobin παγκοσμίως, δεν το περιγελούν δημοσίως. Γιατί να το περιγελάσουν, αφού τους βολεύει θαυμάσια μια Αριστερά, η οποία δεν αγωνίζεται για την υπεράσπιση και την προαγωγή των συμφερόντων της εργατικής τάξης, αλλά αρκείται στην απλή διακήρυξη μη δυνάμενων να ικανοποιηθούν, αφελών

και αθώων αιτημάτων που δεν προάγουν τα συμφέροντα των μισθωτών εργαζομένων και δεν θίγουν εκείνα των καπιταλιστών! Αφού τους βολεύει μια Αριστερά, η οποία αναφέρεται στους δικούς τους ανθρώπους, όπως το Attac στον Tobin!

Στο obituary του για τον Tobin, το Attac σεμνύνεται post mortem για την υποτιθέμενη εγγύτητα και την οικειότητα της σχέσης του με τον εκλιπόντα, στον οποίο αναφέρεται ως ο παρακατιανός στον άρχοντα που τον περιφρονεί: γνωρίζει όλους τους τίτλους του και τα εύσημά του, δεν γνωρίζει όμως, καίτοι το ισχυρίζεται, αυτόν τον ίδιο: γνωρίζει μόνο την περιφρόνησή του, την οποία και αποσιωπά.

«Η απώλεια του James Tobin, βραβευμένου με το βραβείο Νόμπελ οικονομίας»¹, διαβάζουμε, «προκάλεσε αίσθηση και λύπη στα μέλη του Attac». Και αφού αναφέρει ως εύσημον του εκλιπόντος ότι αυτός ο «μεγάλος Κεϋνσιανός [...] στη δεκαετία του '60 αντιτέθηκε στις μονεταριστικές θεωρίες του Milton Friedman», συνεχίζει: «Με την παρεμβολή μερικών χιλιάδων χιλιομέτρων και χωρίς άλλη επικοινωνία, εκτός από δύο τηλεφωνικές συνομιλίες, δημιουργήθηκε ένας ιδιαίτερος δεσμός ανάμεσα στο Attac και στον Tobin: ο φόρος Tobin».

Ενας θεός ξέρει πώς ένας φόρος, ο οποίος προτάθηκε από τον Tobin για δικούς του λόγους τη δεκαετία του '70 και ξαναπροτάθηκε για άλλους λόγους από το Attac 30 χρόνια αργότερα, δημιούργησε –παρά την απόσταση μεταξύ Γαλλίας και ΗΠΑ και τις δύο μόνο τηλεφωνικές συνομιλίες του Attac με τον Tobin– «έναν ιδιαίτερο δεσμό ανάμεσα στο Attac και στον Tobin». Εκτός κι αν στις δύο αυτές τηλεφωνικές συνομιλίες ο Tobin είτε σημαντικά θετικά λόγια για το αίτημα του Attac να επιβληθεί παγκοσμίως ένας φόρος Tobin.

Πράγματι, είτε ορισμένα αξιοσημείωτα λόγια. Σε πρόσφατη συνέντευξή του στο γερμανικό περιοδικό *Der Spiegel*, ο Tobin ανέφερε ότι το Αττάκ του τηλεφώνησε και του ζήτησε να κάνει μια διάλεξη για το φόρο Tobin που αιτείται το Αττάκ, αίτημα το οποίο αυτός απέρριψε προφασισζόμενος, όπως είτε στο *Spiegel*, οικογενειακούς λόγους. Επίσης, στη συνέντευξή του αυτή, ο Tobin απαξιοί έστω και να αναφέρει το Αττάκ, με δυσκολία δεν εκφράζει ρητά την περιφρόνησή του γι' αυτό και λέει ότι δεν έχει τίποτα το κοινό με αυτούς τους ανθρώπους. Δεδομένης λοιπόν αυτής της αντίδρασης του Tobin στην προσπάθεια προσέγγισής του από το Αττάκ, καθώς και της στάσης του απέναντι σ' αυτό, μπορεί να εκτιμήσει κανείς ακριβέστερα τη διαβεβαίωση του Αττάκ ότι «δεν ζήτησε ποτέ την κηδεμονία και την πατρότητα από έναν άνθρωπο που δεν αγνοούμε [δεν αγνοεί δηλαδή το Αττάκ – Γ.Σ.] καθόλου ότι είχε ταχθεί υπέρ των ελευθέρων συναλλαγών, άποψη την οποία δεν συμεριζόμαστε».

«Όμως», διευκρινίζει το Αττάκ, «ο φόρος Tobin» [...] ήταν και παραμένει μια από τις βασικές διεκδικήσεις του Παγκόσμιου Κινήματος Πολιτών Αττάκ». Κι αφού αναφερθεί στις γαίες και τους ουρανοί που συντάραξε το αίτημά του για την επιβολή ενός φόρου Tobin παγκοσμίως, συμπεραίνει: «Έτσι, το όνομα του James Tobin ξεπέρασε το στενό κύκλο των οικονομολόγων και μεταβλήθηκε σε σύμβολο της θέλησης για παγκόσμια αναδιανομή του πλούτου». Έτσι ακριβώς, επιθυμούμε να συμπληρώσουμε, όπως το όνομα του Αμερικό Βεσπούτσι θα μπορούσε να είχε ξεπεράσει τα στενά όρια της Γένοβας και να είχε μεταβληθεί σε σύμβολο των επιτευγμάτων ή, εναλλακτικά, των εγκλημάτων της Αμερικής.

Κατά τα λοιπά, σύμφωνα με το Αττάκ, «ο ίδιος ο Tobin δεν αμφέβαλε ποτέ για την ορθότητα της πρότασής του. Αντιμέτωπος με τη μόνιμη άρνηση που επιδείκνυε η αμερικανική κυβέρνηση, αμφέβαλε μόνο για τη δυνατότητα της πολιτικής απόφασης εφαρμογής του φόρου». Μα, μήπως πρότεινε όχι μόνο πριν τριάντα χρόνια, σε περίοδο σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών, αλλά και προσφάτως, στην εποχή των ελευθέρως κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών, ο Tobin το φόρο του και μήπως προσφάτως δεν τον πρότεινε για τους σκοπούς που τον είχε πρότεινε παλιότερα, αλλά προς το σκοπό της αναδιανομής του πλούτου υπέρ των αναξιοπαθούντων και δεν το γνωρίζαμε; Όλα είναι δυνατά.

Κατά το Αττάκ, ο Tobin αμφέβαλε μόνο για τη δυνατότητα να θελήσουν οι κυβερνήσεις να εισάγουν το φόρο του. Το Αττάκ το ίδιο δεν αμφιβάλει για την ύπαρξη αυτής της δυνατότητας: «Ακριβώς σε αυτό το πολιτικό επίπεδο και πρώτα-πρώτα στην Ευρώπη έχουμε στρέψει τον αγώνα μας όλα τα Κινήματα του Αττάκ και όλα τα κινήματα που θεωρούν το φόρο Tobin μια από τις κύριες διεκδικήσεις τους. Είναι η καλύτερη τιμή που μπορούμε να αποδώσουμε στη μνήμη του μεγάλου οικονομολόγου».

Όσο σημαντικός είναι για ένα αριστερό κίνημα ο αγώνας για την επιβολή ενός φόρου Tobin, τόσο συνεπής είναι για ένα αριστερό κίνημα και η οικειοθελής και αυτόβουλη ανάληψη και η εκπλήρωση του καθήκοντος απότισης φόρου τιμής στη μνήμη ενός οικονομολόγου σαν τον Tobin. Η ανάληψη και εκπλήρωση αυτού του τελευταίου καθήκοντος μαρτυρεί μάλιστα υψηλό αριστερό φρόνημα και κυρίως υπερήφανη αριστερή στάση, ιδίως αν αναλογιστεί πώς θα εισέπραττε αυτή την απρόκλητη και ανεπιθύμητη απότιση φόρου τιμής στο πρόσωπο

του ο τιμώμενος αν δεν τον είχε βρει post mortem.

Το Ατταc αποτελεί τυπικό και άκρως διδασκτικό παράδειγμα της πολιτικής και ιδεολογικής αλλοτριώσης εκείνης της νεόκοπης κινηματικής «Αριστεράς», η οποία έχει αποκοπεί από τις μαρξιστικές-κομμουνιστικές ρίζες κάθε γνήσιας Αριστεράς. Άλλα τέτοια παραδείγματα αποτελούν το κίνημα των *Ευρωπαϊών Οικονομολόγων* για την Πλήρη Απασχόληση, η γερμανική Memo-

randum Gruppe, το κίνημα του Μπουφντιέ και άλλα συναφή.

Σημειώσεις

1. Ο Tobin υπήρξε οικονομικός σύμβουλος του John Kennedy. Όχι μόνο αυτός, αλλά και άλλοι δυο-τρεις οικονομικοί σύμβουλοι του Kennedy πήραν το βραβείο Νόμπελ οικονομίας.

Σουζάν Βαλαντόν, Ο Μορίς Ουτρίλό σε ηλικία 2 ετών, 1886